

REFAHIYE TÜRKÜLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Necdet TOZLU*

Öz: Erzincan ili türkü bakımından büyük bir zenginliği ifade eder. Merkez ve ilçelerine bakıldığında sayısal anlamda en az türkünün derlendiği ve notaya alındığı ilçe Refahiye'dir. 495 türkünün yer aldığı Erzincan Türküleri (Taş - Turhan 2004) kitabında yalnızca 3 Refahiye türküsü yer almakta, TRT repertuarında da bunlara iki ilaveyle 5 Refahiye türküsü bulunmaktadır. Bu tespitten hareketle Refahiye'de türkü söylenmemiş gibi yanlış bir anlam çıkmamalıdır. Gerekliliği araştırma ve derleme çalışmaları yapılmadığı için tablonun böyle olduğu düşünülmektedir. Nitekim kısa süreli bir çalışmada yazılı kaynakların taranması sonucunda 41 türkü tespit edilmiş; bunlardan hacim kalabalığına yer vermemek için sadece notaya alınmış beş türkü Metin Ekici'nin önerdiği "Türkü inceleme yöntemleri" (Ekici 2013: 15) kılavuzluğunda incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, Refahiye, türkü, ezgi.

A STUDY ON REFAHIYE FOLK SONGS

Abstract: Erzincan city means a great wealth in terms of folk songs. Refahiye is the district where the least number of folk songs are collected and recorded in the numerical sense. There are only 3 Refahiye folk songs in the book of Erzincan Folk Songs (Taş - Turan 2004), which includes 495 folk songs. Moreover, there are also 2 more Refahiye folk songs in the TRT repertoire in addition to these 3 songs. Regarding to this consideration, it should not be understanding that there is no folk song in Refahiye. Since the necessary research and compilation studies are not done, it is thought that this is the situation. In fact, in a short-term study, 41 folk songs are identified as a result of written sources; In order to avoid volume crowds, only recorded five folk songs are examined under the guidance of methods of examining folk songs proposed by Metin Ekici (Ekici 2013: 15).

Key Words: Erzincan, Refahiye, folk song, tune.

ORCID : 0000-0002-0466-1290

DOI : 10.31126/akrajournal.632668

Geliş tarihi : 14 Ekim 2019 / Kabul tarihi: 16 Aralık 2019

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü.

*“Bin yılda yoğurduk her mısraını
Yüziğe kaş ettik ağır dağını
Dünyaya değişmem bir aksağını
Gönlüme göredir bizim türküler”*
Ali Akbaş

1. Giriş

Türkü, anlam itibarıyla “Türk’e has”, “Türk’e özgü” demektir. Kelimenin kökeni konusunda Türk köküne Arapça “ı” aitlik ekinin getirilmesiyle önce Türkî, zaman içinde Türkçe fonetiğe uygun telaffuzuyla “türkü” biçimine dönüştüğü yaygın kanaattir (Kaya, 1999: 131; Yakıcı, 2007: 35). Türk halkı ezgi ile söylenen her tür şiiri türkü diye adlandırmıştır. İki mütemmimi vardır türkünün; söz ve ezgi. Bu iki ögenin ruh ve beden gibi kaynaşması, mecz olmasıyla türkü vücut bulur.

Türküler, bir yaşanmışlıktan, bir olaydan, bir düşünceden veya bir duygudan doğar. Gönülde mayalandıktan sonra manzum söz kalıbına dökülür ve ezgiye bürünerek ortaya çıkar. Hayatın en saf, en içtenlikli en doğal ve en gerçek ifadeleriyle yankılanan türküler, gösterişsiz, yapmacıksız, samimi ve bir gerçekliğin anlatısıdır. Temel değeri sevgi, dostluk ve paylaşım olan türkülerde, kin ve nefret tohumları yoktur. Çıkar ilişkilerinin dışlandığı, faydacı bir anlayışın olmadığı, kalp dilinin söze döküldüğü farklı bir boyutun şiirselliğidir türküler. Yaşanılan doğal hayatın gerçekliği ve bu hayat içinde tecrübe ve deneyimlerin döküldüğü gizli bir dildir türküler. Gönül dili, gönül teli diyebileceğimiz türküler hâlin dilidir. Türkülerde kendi sesimizi, kendi hayallerimizi kendi gerçekimizi buluruz. Duygu, his ve mana dünyamızı zenginleştiren, uyandırdığı çağrışımlarla yaşama sevincimizi ve içtenliğimizi artıran ortak bir dildir türküler...

Türküler, icracının, söyleyenin ses güzelliği ve tesiriyle ağızdan ağıza, dilden dile, kulaktan kulağa, gönülden gönüle, kuşaktan kuşağa aktarılarak büyük bir coğrafyaya yayılır. Öztelli, türküyü: “Halkın iç âlemini yaşatan, beşikten mezara kadar bütün yaşayışını içine alan en dikkate değer edebî mahsullerdir.” diye tanımladıktan sonra, “Sanat yönü ara sıra zayıf kalsa da, beşerî ve millî yönü kuvvetli olan türkülerin önemi daha ziyade bestesindedir.” (Öztelli 1969: 3) diyerek, onun asıl özelliğine, “bestesine” işaret eder. Benzer görüşleri ifade eden Boratav, türküde belirleyicinin biçim değil ezgi olduğunu söyler (Boratav, 1967:163). Başgöz, “Halk türküsünün ezgi ile söylenen halk şiiri” (Başgöz 2008:15) olduğunu belirtirken aynı noktaya dikkat çeker. Oğuz da, “türkünün, nazım şekli veya nazım türü değil, ezgi ağırlıklı bir tür” (Oğuz, 2001:16) olduğu tespitinde bulunur. Her ne kadar artistik bir iddiası olmayıp genelinde sanat yönü zayıf görülse de bazı türkülerde ifadenin zirvesi diyebileceğimiz pek çok mısraı yakalamak mümkündür.

Muzaffer Sarısözen'in Âşık Veli Aydın'dan derlediği Tokat türküsündeki şu mısraları hatırlayalım:¹

*“Sular başın vurur taştan taşlara
Çağlar ya Muhammed Ali çağırır.”*

Suyun kişileştirilmesi, sevgiliye ulaşmak için başını taştan taşa vurması ve akış sesiyle Muhammed'i, Ali'yi çağırması; Su Kasidesi'ndeki;

*“Hâk-i pâyine yetem dir ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su”²*
(Su, ömürler boyu ayağının toprağına ulaşayım diye,
Başını taştan taşa vurarak durmaksızın başıboş gezer.)

mısralarıyla bire bir örtüşmekte ve aynı güzellikte bir üst anlatımdır. Yine;

*“Bir gün olup sussa bile dillerim
Söyler söyler yârin adın çağırır.”*

mısraındaki, ölümün bile dili susturamayacağı, yârini çağırmaya direneceğinin ifadesi, ya da;

*“Ölüp de kabire girdiğim zaman
Ben susayım kemiklerim söylesin”³*

mısraları; içtenlik ve derinlik boyutuyla hayranlık uyandıran, sanatsal açıdan doruğa çıkmış ifadelerdir.

“Türküler Anadolu'nun iç romanını yaparlar.” demişti Tanpınar. Geniş bir konu yelpazesine sahip olan türküler, hayatı bütün yönleriyle ele alan ve işleyen eserlerdir. Aşkta, gurbete, askerlikten, ölüme, ayrılıktan, düğüne...

Ferdi olaylar ile toplumsal konular ve onların maşeri vicdanda uyandırdığı duygu ve düşünceler sarmalı da türkülerde boy gösterirler.

1. *Derdimi söylesem uçan guşlara (el aman)*
Bakmıyon mu gözümdeki yaşlara
(Ya gel dost dost dost dost dost)
Sular başın vurur taştan taşlara (el aman)
Çağlar çağlar dostun adın çağırır
(Ya gel dost dost dost dost dost)
Gitmez oldu yare giden yollarım (el aman)
Felek kırdı kalkmıyor ki kollarım
(Ya gel dost dost dost dost dost)
Bir gün olup sussa bile dillerim (el aman)
Söyler söyler yarin adın çağırır
(Ya gel dost dost dost dost dost)
2. Fuzulî, Su Kasidesi.
3. Yozgat Sürmelisi, Nida Tüfekçi tarafından derlenmiştir.

Etki alanı çok geniş olmakla birlikte türküler, söyleyende ve dinleyende farklı tesirler yaratır. Dinleyici olarak bir türküde efkâr dağıtırken bir diğer türküde içlenip efkârlanabiliriz. Bir türküyü dinleyince içimiz coşar mutlu oluruz, bir diğer türküde hüzünlenir ağlarız. Türkünün icra ortamı, icrayı gerçekleştirenin yetkinliği, dinleyici kitlelerinin konuya ilişkin bilgi birikimi, icranın yapıldığı ortam adabını bilme, ortamın atmosferi, dinleyicinin ve icracının o andaki ruh hâli bu manada çok önem arz eder. Her türküden herkes aynı hazzı alacak, aynı derecede etkilenecek diye bir durum söz konusu değildir. Çünkü türkülerle ferdî bağımız ve bağlantımız son derece öznedir. İlk defa duyduğumuz, dinlediğimiz bir türküyle, daha önceden bildiğimiz bir türkünün tekrar dinlendiğinde ruhumuzda uyandırdığı çağrışımlar farklı olur. Dahası her ferdin türkülerle ayrı ayrı bağı, ayrı ayrı ilişkisi vardır, diyebiliriz. Dinlediğiniz bir türkü, sizi başka zamanlara, farklı mekânlara, ömrünüzün bir kesitine alıp götürülebilir. O esnada bambaşka çağrışımlar içinde hatıraları tazeler, değişik âlemlere dalabilirsiniz. O türkü size hangi zaman diliminde, hangi yaşınızda, nasıl bir ortamda, hangi ruh hâli içindeyken tesir etmişti, bunu yalnızca siz bilirsiniz. Türküyle kişi arasında sadece kişinin bildiği bir ilişki ağı vardır ve bu çok öznedir.

Otomobille şehirlerarası seyir hâlindeyken radyoda Erzincan yöresine ait, Hafız Şerif'ten derlenmiş bir türkü çalınıyordu;

*“Çıkar yücelerden yumak yuvarlar,
Leyli, leyli, leyli, leylam, leylam,
İner düz ovaya şahin kovalar
O yar gitti ıssız kaldı buralar
Değmeyin yavruya beyler ağalar
Yar bade doldurur elleri bir hoş
Yar uykudan kalkmış gözleri sarhoş
Leylam, leylam, leylam, leylam.”*

Yol arkadaşım ağabeyimin gözlerinin yaşardığını gördüm. Dolukarak; “bu türkü bana çocukluğumu ve babamı hatırlattı,” dedi. Devamında, babasının içli bir sesi olduğunu, bu türküyü çok söylediğini, o günün özellikle olumsuz şartlarını, babasıyla arasındaki soğuk ilişkiyi, uzun uzun anlattı. Beş yaşındayken, yetmiş yıl önce kaybettiği babasına ilişkin net hatırladığı en önemli hatıralarından birisi bu türkünün mısralarında, nağmelerinde gizli duruyordu ve ancak o an yankılanıyordu. Dinleyiciyi beş yaşındaki günlerine götürmüş, babasını ve onunla geçirdiği zamanı, hatıralarını gözünün önüne sermişti. Aynı türkü kaçımıza bu duyguları yaşatabilir ki? Dolayısıyla her türkünün kişideki çağrışımları, bağlantıları, uyandırdıkları, hatırlattıkları farklıdır, farklı olacaktır. Kişi ve türkü ilişkisini etki bağlamında düşünecek olursak; ne kadar türkü ve

dinleyici varsa o kadar farklı ilişki ağının kurulabileceği, o kadar farklı hikâyelerin yeniden yaşanacağı aşikârdır.

Türkülerin bir başka önemli yanı, aynı zamanda değer taşıyıcı olmalarıdır. Mertlik, yiğitlik, çalışkanlık, üretkenlik, sevgi, merhamet vb. pek çok kişisel ve sosyal değer türkülerle taşınır kuşaklara, gönüllere.

Makalemizin konusu olan Refahiye türkülerine gelince, bu türküler üzerine müstakil bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Yazılı kaynakların taranması sonucunda; “Erzincan Tarihi Coğrafyası Folkloru” kitabında (Pasin-Çelik, 1962: 93-97) notasız 4 türkü, “Cengerli” kitabında (Özdemir, 2002: 223-229) notasız 23 türkü, “Erzincan Türküleri” kitabında (Taş-Turhan, 2004: 187-344, 62) notalı 3 türkü, Erzincan/Refahiye İlçesi Halk Edebiyatı Örnekleri, (Gürbüz, 2014: 96) (yayımlanmamış lisans bitirme tezi) notasız 11 türkü olmak üzere toplam 41 türkü metni tarafımızdan tespit edilmiştir.

Ele alınan bu türkülerden hacim kalabalığına yer vermemek için sadece notaya alınmış beş türkü ve bunlardan birinin iki eş metni, Metin Ekici’nin önerdiği “Türkü inceleme yöntemleri” (Ekici, 2013: 15) kılavuzluğunda incelenmeye çalışılacak, diğer otuz beş türkü de genel değerlendirilecek ve sözel metinleri verilecektir.

2. Refahiye Türküleri ve Bir İnceleme Denemesi

I. Türkü

Biz gelin gelmiş idük (TRT 2019, Repertuar no: 3730).

Türkünün Erzincan/Refahiye’ye ait olduğu, Soner Özbilen tarafından; Vesile Köstek ve Gülseren Şahin’den derlenip, notaya alındığı belirtilmiştir (Taş-Turhan, 2004:187). Aynı türkünün iki eş metni, bu derlemeden iki yıl önce Mustafa Özdemir tarafından “Cengerli” (Özdemir, 2002: 228, 229) kitabında iki farklı türkü hâlinde yayımlanmıştır. Gerek sözler, gerekse türkünün yapısı bakımından bu iki kayıt üç türkü arasında bazı benzerlikler ve farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Türkü metinleri aşağıdaki şekildedir:

1. Ana metin

Biz geline gelmiş idük
Almayınca döner müyük
Ağlama gelin ağlama
Kaynın getirir bilezük

Verin gelini gelini
Evin gülünü gülünü
Daldan indirdim elimi
Hani gelinin kilimi

Ağlama gelin ağlama
Kaynın getirir kilimi

1. Eş metin

Biz geline gelmiş idik
Almayınca gider miyiz
Verin gelini gelini
Âdeti terk eder miyiz

Yıkar da viran ederiz
Çıkar da seyran ederiz
Verin gelini gelini
Evin gülünü gülünü

Gelin olan böle mi olur
Yanağında gül olmaz mı

2. Eş metin

Dağdan indirdim hilimi
Hanıya kızın kilimi
Ağlama gelin ağlama
Annen getirir kilimi

Dağdan indirdim eşeği
Hanıya gelinin döşeği
Ağlama gelin ağlama
Kaynın getirir döşeği

Dağdan kestirdim bastonu
Hanıya gelinin yastığı

Daldan indirdim urganı
Hani gelinin yorganı
Ağlama gelin ağlama
Kaynın getirir kilim

Verin gelini gelin
Evin gülünü gülünü

Daldan indirdim cevizi
Hani gelinin çeyizi
Ağlama gelin ağlama
Kaynın getirir çeyizi

Verin gelini gelini
Evin gülünü gülünü

Verin gelini gelini
Seni seven deli olmaz mı

Gelin olan uzun olur
Zülüfleri düzgün olur
Verin gelini gelini
Düğünümüz güzün olur

Ağlama gelin ağlama
Eltin getirir yastığı

Bu türkü, bir düğün türküsüdür. Gelin alma esnasında, gelin baba evinden çıkarılırken kadınlar tarafından söylenir. Ana metinde, dört dörtlük ve ikilik bir bağlantıdan oluşan türkü; birinci eş metinde, bağlantısız dört dörtlükten oluşmakta; ikinci eş metinde üç dörtlükten oluşmaktadır. Her üç metin de mani nazım şeklinde, (4+4=8) sekizli hece ölçüsüyle söylenmiştir.

a. Yaratım ve İcra Özelliği Bakımından: Bu türkünün kadınlar tarafından yaratıldığı ve icra edildiği söylenebilir. Ana metnin, iki kadın kaynaktan derlenmiş olması da bu görüşe destek verir. Gelin almaya gidildiğinde, gelinin baba evi önünde kadınlar tarafından toplu hâlde ve koro olarak bu türkü icra edilir. Türkü bir düğün kalabalığında genç, yaşlı, çoluk çocuk içinde icra edilir. Ayrıca halı, kilim dokurken, tarlada bağda çalışırken, başka vesilelerle toplanan kadınlar da aralarında bu türküyü seslendirirler.

b. Şekil ve Yapı Bakımından: Türkü mani nazım şekliyle, dörtlük birimlerinden oluşmuş, (4+4=8) sekizli hece ölçüsüyle söylenmiştir. Üçüncü mısralar serbest, 1, 2 ve 4. mısralar birbirleriyle kafiyelidir. Türküdeki iki mısralı bağlantı, dörtlükler arasında aynen tekrar edilmiştir.

c. Ezgi Özellikleri Bakımından: Usullü bir kırık hava türküdür. Düğün, gelin alma, oyun türküleri içinde yer alır.

ç. İçerik Özellikleri Bakımından: Gelinin baba evinden çıkarılırken ağlaması gelenektendir. Türküde geline “ağlama gelin ağlama” tekrarlarıyla, ağlamaması telkin edilirken, bir yandan da ağlamanın gerekir iması yapılmaktadır. Ana metinde kayınbiradere farklı bir önem atfedilmiş, bilezik, yorgan, kilim, çeyiz vb. eksikliklerin onun tarafından tamamlanacağı vurgusu yapılmıştır. Oysa bunlar geleneğe göre kız ya da oğlan babası tarafından karşılanan ihtiyaçlardır. Bu söylemle gelin teselli edilmek istenmiş, eksikliklerin giderileceği söylenerek ona moral verilip umut aşılanmıştır.

İlginç bir şekilde Refahiye türkülerinin birçoğunda kayından söz edilmiş, kayın türküye dâhil edilmiştir. Şu örnekte olduğu gibi;

*Evizin önü geniş
Ağa kaynın ne demiş?
Gelin eve gelende
Karakoç kurban demiş* (Gürbüz, 2014: 94).

Eş metin 2’de; anne, kayın ve elti çeyiz eksikliklerini tamamlayıcı olarak gösterilmiştir. Bu durum birlikte yaşama, aynı evde oturma zorunluluğunun hatırlatılması olsa gerektir. 1. Eş metinde, âdete, geleneğe vurgu yapılmıştır. “Âdet ne ise yerine getirmekten imtina etmeyiz, âdeti yerine getiririz, yeter ki gelini verin” denilmektedir. “Aksi hâlde kaba kuvvet kullanmaktan, güç sergilemekten de çekinmeyiz” şeklinde örtülü bir tehdit vardır. “Yıkar da viran ederiz, çıkıp da seyran ederiz.” Gelinin güzelliğine atıf yapılarak; zülüfleri, boyu posu konu edilir. Kavuştuklarında “evin gülünü gülünü” tekrarlarıyla da geline iltifat edilerek yüceltilir ve gelin övülür.

Ana metin	Eş metin
<i>Daldan indirdim elimi</i>	<i>Dağdan indirdim hilim</i>
<i>Hani gelinin kilimi</i>	<i>Haniya kızın kilimi</i>
<i>Ağlama gelin ağlama</i>	<i>Ağlama gelin ağlama</i>
<i>Kaynın getirir kilimi</i>	<i>Annen getirir kilimi</i>

Ana metin ve ikinci eş metinde zikredilen çeyizdeki “kilim” Refahiye için ayrı bir anlam ifade eder. Özellikle Cengerli kilimleri son derece meşhurdur ve köyün genç kızlarının çeyizinin başında yer alır. Gelin gittikleri yerlere maharetlerini ve sanatlarını da beraber götürürler. Kadınların, kızların ve gelinlerinin el emeği göz nuruyla dokuduğu, aşkların, sevdaların, hasretin ilmik ilmik motiflere dökülüp, türküler, ağıtlar, kirkit sesleri ve gözyaşıyla yoğrularak sanata dönüşmesidir bu kilimler. Ünü her tarafı sarmış, yörenin aranır, istenir sergisi olmuş Cengerli kilimleri, türkülerde de yerini almıştır. İki dörtlükte, “gelinin kilimi, kızın kilimi hani, nerede” diye sorulmakta, “kaynın getirir, annen getirir kilimi” diye de cevaplamaktadır.

Bir başka Refahiye türküsünde:

*“Evinizin önü nohut
Annesi kızını okut
Biz okutmak istemezük
Bir ala kilim toğut”* denilmektedir. (Gürbüz, 2014:106).

Bu türküde de görüldüğü gibi kız okutulamayacaksa diğer alternatif onun kilim dokumasıdır. Bu sanatı öğrenmesi istenmektedir. Hayatın doğal akışı

içinde çalışma ve üretimin türkölere nasıl yansıdığı bu mısralarda açıkça görülmektedir.

“Dağdan indirdim hilimi” mısrasında geçen “hilm” sözü; îtidâle dayalı bir üslûbu anlatır. Yâni davranışlarda bir yumuşaklık, yumuşak huyluluk, yumuşak karakterlilik, sakin tabiatlılık, nefse hâkim olma hâlinin ifadesidir.⁴ Cengerli halkı, göçebe Oğuz topluluklarının yerleşik hayata geçmesiyle oluşmuştur. Bu anlatı, yaylak ve kışlak bir yaşantıdan, yerleşik hayatta daha medeni, halim selim bir karaktere bürünmelerinin somutlaştırılmasıdır. Bu durum Cengerlilerin yumuşak huylu, sakin tabiatlı olduklarını gösterir.

d. İşlev Özellikleri Bakımından: Türkü, düğün topluluğunu eğlendirmek amacına yöneliktir. Baba evinden ayrılan gelinin ruhsal durumu çelişkilidir. O, baba evinden ayrılmanın üzüntüsü yanında sevgiliye, kocaya kavuşmanın mutluluğunu da aynı anda yaşamaktadır. Birtakım kaygıları da yok değildir gelinin. İsteddiği gibi bir evlilik olacak mıdır? Gittiği evde kayın, görünce, kaynata, en önemlisi kaynana ile geçimi nasıl olacak? Bu duygular belli belirsiz şekilde türküye yansımıştır.

II. Türkü

İlengeri eğdiler (Taş, c. 2, s. 62; TRT 2019, Repertuar no: 3730).
Erzincan/Refahiye-Vesile Köstek-Gülseren Şahin-Soner Özbilen

İlengeri eğdiler

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

İkimizi gördüler

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Oğlan senin yüzünden

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Bugün beni döğdüler

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

İlenger eğmek için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Bal dudak kaymak için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Anneler kız beklemiş

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Oğlanlar sarmak için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

4. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&kelime1=helim

İlenger eğmek için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Bal dudak kaymak için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Anneler kız beklemiş

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

Oğlanlar sarmak için

(hanım da nanay nanay nanay de gülüm niye niye niye)

a. Yaratım ve İcra Özelliği Bakımından: Bu türkü de kadınlar tarafından yaratılan bir düğün ve oyun türküsüdür. Nişan, kına vb. eğlencelerde kadınlar tarafından hem söylenir hem de oyun (halay) olarak icra edilir. Sözler, sesi güzel bir kadın veya genç kız tarafından söylenirken nakaratlar toplu hâlde söylenir. El ele tutuşmuş kadınların büyük bir odada veya avluda, bahçede coşkuyla halay çektikleri, ses sese vererek koro hâlinde icra ettikleri bir türküdür. İcra ortamında sadece kadınlar ve çocuklar bulunur, erkekler kırk elli metre mesafe uzaktan dinlerler.

b. Şekil ve Yapı Bakımından: Türkü mani tarzında dörtlük birimiyle oluşmuş, yedili hece ölçüsüyle söylenmiştir. Üçüncü mısralar serbest, 1, 2, 4. mısralar arasında kafiye vardır. Tek mısralı kavuştak mısraların arasında aynen tekrar edilir.

c. Ezgi Özellikleri Bakımından: Düğün ve oyun türküleri içinde yer alan usullü bir kırık hava türküdür.

ç. İçerik Özellikleri Bakımından: Genç kızın yavuklusuyla buluşmasının görülmesi ve bunun üzerine yaşananlar konu edilmiştir. Sevginin yaşandığı mekânlar sevginin mekânlarıdır. İki gönül bir olanda samanlık seyran olur ama üçüncü göz işe karıştı mı, dedikodu başlar. Sevgi sessizce duyulmadan yaşanmalı, aksi hâlde söylenti hazır beklemektedir. Töre, inanç, ayıp örtüsü altında sevdaya gem vurulmak istenir. Bunu aşmak kolay olmasa gerek. “Oğlan senin yüzünden/Bugün beni dövdüler.” İhtimal söz olmuştur. Sevda bedel ister, direnç ister, yürek ister. Onu ancak bunları göze alanlar yaşayabilirler.

İkinci dörtlükte anneler, kızlarını erkekler sarıp beslesinler diye beklemiş şeklinde güzel bir sebep sunulmaktadır. Üçüncü dörtlükte ise yâr İkinci ile buluşma dileği yalnız olabilme isteği dillendirilmiştir. İlenger, yöresel kullanım olup Türkçede ses olaylarından başta ünlü türemesidir. Lenger büyük bakır kap, sofraya, büyük tepsidir. Bir mutfak gereci olarak Refahiye’de tahılların kurutulmasında, içinin seçilmesinde, sofraya kullanılmada önemli işlev görür. Türkü bu kap üzerinden yürümekte, ana düşünce lenger etrafında oluşmaktadır.

d. İşlev Özellikleri Bakımından: Eğlenmek ihtiyacını karşılamak, rahatlamak amacına yöneliktir bu türkü. Sevdiğini düşünmek, onunla buluşmayı hayal etmek, sevgiliye sitem etmek, dikkat çekmek gibi öğeleri de içinde barındırıyor.

III. Türkü

Erzincan veran iken (c. 1, s. 356; TRT 2019, Repertuar no: 3728).
Erzincan/Refahiye-Vesile Köstek- Gülseren Şahin-Soner Özbilen

Erzincan veran iken (gülüm yâr zalim yâr)
Dört yanı veran iken (gülüm yâr zalim yâr)
Ben sana meyil verdim (gülüm yâr zalim yâr)
Sen kız ben oğlan iken (gülüm yâr zalim yâr)

Ey gülüm yâr gülüm yâr gülüm yâr
Vay gülüm yâr gülüm yâr gülüm yâr
Ayrılık var ölüm var ölüm var
Son ayrılık ölüm var ölüm yâr

Erzincan yeni yapı (gülüm yâr zalim yâr)
Bıçağa verdim sapı (gülüm yâr zalim yâr)
Verseler yâri bana (gülüm yâr zalim yâr)
Dilenem kapı kapı (gülüm yâr zalim yâr)

Ey gülüm yâr gülüm yâr gülüm yâr
Vay gülüm yâr gülüm yâr gülüm yâr
Ayrılık var ölüm var ölüm var
Son ayrılık ölüm var ölüm yâr

Yaratım ve İcra Özelliği Bakımından: Bu türkü, genellikle kadın ve erkek topluluklarında def eşliğinde, el çırpıp tempo tutularak icra edilir. Türkü, 1939 Erzincan depremi sonrası yaratılmış olmalıdır ki, Erzincan ve etrafının viran olduğu belirtilmiştir. Deprem ardında silinmesi zor izler ve acılar bırakarak türkülere, destanlara konu olur, mısra mısra işlenir. Deprem sonrası yıkıntı ve viran görüntü bir zaman zihinlerden silinmez. Mekân her zaman bağ, bahçe, çeşme başı, köşe bucak değerlidir türkülere. Bir virane, yıkılmışlık, harap olmuşluk içinde de sevdanın boy gösterdiği görülmektedir. Bu türkü depremden izler taşımaktadır. Topluluk hâlinde oturak meclislerinde, köy odalarında, eğlencelerde bir burukluk yaratsa da türkünün söylendiği vakıdır. Sözler, sesi güzel bir kadın veya erkek tarafından söylenir, nakaratlar toplu hâlde koro yapılarak seslendirilir. İcra ortamı meclislerin dışında tarla, yol, bağ, bostan da olabilir.

Şekil ve Yapı Bakımından: Türkü mani tarzında dörtlük birimiyle oluşmuş, (4+3=7) yedili hece ölçüsüyle söylenmiştir. Üçüncü mısralar serbest, 1, 2, 4. mısralar kendi arasında kafiyelidir. Her mısra sonunda bir nakarat, ayrıca dörtlükler arasında da bir dörtlükten oluşan kavuştak mevcuttur.

Ezgi Özellikleri Bakımından: Usullü bir kırık hava türküdür. Salt sesle söylendiği gibi saz, def, kaval vb. çalgı aletleri eşliğinde de söylenir.

İçerik Özellikleri Bakımından: Gençlikte gönül verilmiş, kavuşulamamış bir aşkın, murada erilmemiş bir sevdanın zaman geçmesine rağmen onulmadığı anlaşılmaktadır. “Ben sana meyil verdim/ Sen kız ben oğlan iken.” “Ayrılık da sevdaya dahil” der şair. Sevginin olmadığı yerde ayrılık olmaz ki. Ayrılık, sevgiliye kavuşamama ulaşamama hâinden doğar ve sevgiden dolayı ayrılıktır. Sevgi, daima ardında ayrılık korkusunu taşır. Ayrılık acıya kaynaklık eder. Kavuşamamanın verdiği iç ezikliği, gönül burukluğu zamanla da geçmez. Her şeyin ilacı olan zaman burada işlevsiz kalır. Afyon, Emirdağ’a ait benzer bir türküde;

Emirdağı birbirine ulanır⁵

Altın yüzük parmağında dolanır

Burnun mu büyüdü gelin olalı

Ben seni kız iken seven oğlanam

Diye seslenilmektedir. Yine Muzaffer Sarısözen derlemeli bir Sivas türkü-sünde;

Aşağıdan gelir eli develi

Devesinin boynu altın laleli

Kız gelin olalı burnun havalı

Ben seni kız iken seven oğlanam (http://sozler/turku)

Denilmektedir. Bu üç türküde tema ortaklığı kişilerin gençliğinde sevdalanmış olduklarına kavuşamamış olmaları ve sevdanın zaman içinde dinmemiş olmasıdır.

Nakarattaki “ayrılık var ölüm var” mısralarında ömrün kısalığına, dünyanın geçiciliğine vurgu yapılır. Son ayrılığın ölüm oluşuna dair yapılan felsefede bu gerçeğin bile ayrılıktan zor olmadığı belirtilir. “Ölüm ile ayrılığı tartmışlar/Elli dirhem fazla gelmiş ayrılık” diyen kıyaslama da bunun anlatımı değil midir? İkinci dörtlükte örtülü bir biçimde sevenin mesleğine işaret edilir. “bıçağa verdim sapı” bıçak yapımını, bıçağa sap takmayı, bıçakçılığı hatırlatmaktadır. İkinci dörtlükte örtülü bir biçimde sevenin mesleğine işaret edilir. “bıçağa verdim sapı” bıçak yapımını, bıçağa sap takmayı, bıçakçılığı hatırlatmaktadır.

5. <https://turkuseli.com/emirdagi-birbirine-ulali-turku-sozleri>.

Ama asıl söylemek istediği son iki mısradır ki, yâre ulaşma karşılığında dilencilige bile razı olmasıdır. Bu sevenin kavuşma karşılığında her bedeli göze alacağıının ipucudur.

İşlev Özellikleri Bakımından: Eğlenmek ihtiyacını karşılamak, rahatlamak amacına yöneliktir bu türkü. Ayrıca sevdiğini düşünmek, onunla buluşmayı hayal etmek, sevgiliye sitem etmek, dikkat çekmek gibi öğeleri de içinde barındırıyor.

IV. Türkü

Melikşerif düzünü

“Melikşerif Düzünü”

Türküsünün Hikâyesi (TRT 2019, Repertuar no: 2302).

Doksan üç muhacirlerinden (1878 Osmanlı-Rus Savaşı) bir kabile Refahiye'nin Melikşerif (Yurtbaşı) köyü yöresine geçici bir süre için yerleşmiş. Bu kafilenin, Şahin isminde, zengin ve iki evli bir ağası varmış. Melikşerif köyünün ağası ise İsak Bey adında biriymiş. İsak Bey'in Ak Hanım ve Zeynep adında iki kızı, Şevket Bey adında bir de oğlu varmış. Şamil, İsak Bey'in küçük kızı Zeynep'e dönür olur. Üçüncü hanım olarak Zeynep'le evlenmek ister. Zeynep'i oldukça fazla sevmektedir. Fakat İsak Bey bu işe rıza göstermez. Zeynep de iki evli bir kişinin üçüncü hanımı olmak istemediğini belirtir. İsak Bey'in iki kızı ve hizmetkârlarının hanımları, her gün Bulgarı Çayırları semtine, koyunları sağmaya giderler. Bunu bilen Şamil, Zeynep'in yolunu bekler, kırk atlısı ile Zeynep'i alıp, zorla kaçıtır. Bu kaçırmada esnasında, otuz iki örük olan Zeynep'in saçının sekiz örüğü kopar. İsak Bey'e haber gelir, elli atıyla Şamil'in peşine düşer, fakat yetişemez. O civarda barınamayacağını anlayan Şamil, Zeynep'i alarak Bayburt'un Pavnik köyüne yerleşir.

İsak Bey, kızının kendi isteği ile kaçtığını zannettiğinden yedi sene Zeynep ile konuşmaz. Yedi sene sonra, Zeynep Hanım, bir kızı ile beraber babasının elini öpmeye gelir. İsak Bey altı ay kızı Zeynep Hanım'ı misafir eder. Altı ay sonra, yedi katır yükü eşya ve birçok ziynet ile kızını yolcu eder. Zeynep Hanım, Bayburt'a vardktan bir ay sonra kolera hastalığına yakalanır. Babasına haber gelir. Kolera bulaşıcı olduğu için, İsak Bey, oğlu Şevket'i Bayburt'a göndermek istemez. Fakat Şevket dayanamaz ablasını görmeye gider. Bayburt'un Pavnik köyüne vardığında, Zeynep Hanım defnedilip cenaze alayının geri geldiğini görür. Zeynep Hanım'ın vasiyeti üzerine, kaçırlırken kopan sekiz örük saç ve kanlı yazması, kızı ile beraber İsak Bey'e gönderilir. Ancak o zaman İsak Bey kızının zorla kaçırdığını anlar. Bunun üzerine yöre halkı Zeynep Hanım'a aşağıdaki türküyü yakar:

(Şamil'in Ardahan'a yerleştiği rivayet edilmekte ise de, Ardahan işgal altında olabileceğinden, Bayburt'a yerleşmiş olması daha kuvvetli bir ihtimaldir.)

<i>Melikşerif düzünü</i>	<i>Oy yandım yandım gelin</i>
<i>Çiçek almış yüzünü</i>	<i>Aç koynun dondum gelin</i>
<i>Gidek (haydi) gelin getirek</i>	
<i>İsak Bey'in kızını</i>	<i>Şamil Karakuş oldu</i>
	<i>Aldı dereye daldı</i>
<i>Oy yandım yandım gelin</i>	<i>Ağlama Zeynep bacı</i>
<i>Aç koynun dondum gelin</i>	<i>Çeyizin bana kaldı</i>
<i>Küleği alamadım</i>	<i>Oy yandım yandım gelin</i>
<i>Koyunu sağamadım</i>	<i>Aç koynun dondum gelin</i>
<i>Deli Şamil gelende</i>	
<i>Çemberi çalamadım</i>	<i>Gürcüler düzüldü</i>
	<i>Zeynep hanım üzüldü</i>
<i>Oy niye niye niye</i>	<i>Süzülme Zeynep Hanım</i>
<i>Öldüm yar diye diye</i>	<i>Atlıların düzüldü</i>
<i>Süt eleği elinde</i>	<i>Oy niye niye niye</i>
<i>Bilezik bileğinde</i>	<i>Öldüm yar diye</i>
<i>Ben seni görmedim mi</i>	
<i>Sizin at mereyinde</i>	(Pasin- Çelik, 1962: 96).

a. Yaratım ve İcra Özelliği Bakımından: Bu türkü bir olay türküsüdür. Bir genç kızın zorla kaçırılması ve ardından elim bir hastalık sonucu ölümü üzerine yakılmıştır. Nişan, kına, düğün vb. eğlencelerde kadınlar tarafından hem söylenir hem de oyun (halay) olarak icra edilir. Burada bir paradoks olduğu ortadadır. Ağıt diyebileceğimiz acılı bir hikâyenin ardından yakılan türkünün duygu ve hüznü yüklü olması gerekirken, düğünlerde halay eşliğinde söylenmesi bir çelişki gibi gözükmektedir. Benzer bir durum, bir Tokat türküsünde söz konusudur;

Hey on beşli on beşli
Tokat yolları taşlı
On beşliler gidiyor
Kızların gözü yaşlı (www.turkuler.com)

Çanakkale Savaşına giden 15 yaş üstü gençlerin ardından yakılan bu ağıt türkü de oyun türküsü olarak sergilenmektedir.

Türkünün sözleri, sesi güzel biri tarafından söylenirken nakaratlar toplu hâlde tekrar edilir. Hem erkeklerin hem de kadınların coşkuyla halay çektikleri, ses sese vererek koro hâlinde icra ettikleri bir türküdür. İcra ortamında yediden yetmişe herkes bulunur.

b. Şekil ve Yapı Bakımından: Türkü, mani tarzında dörtlük birimiyle oluşmuş, yedili hece ölçüsüyle söylenmiştir. Üçüncü mısralar serbest, 1, 2, 4. mısralar kafiyelidir. İki mısralı bağlantı dörtlükler arasında aynen tekrar edilir.

c. Ezgi Özellikleri Bakımından: Usullü bir kırık hava türküdür. Düğün, oyun türkülleri içinde yer alır.

ç. İçerik Özellikleri Bakımından: Türkü bir doğa tasviriyle başlar. Türkülerde yer alan temaların içinde önemli bir yer tutan doğa, bütün güzellikle riyle; yazı, kışı, baharı çiçeği, böceği, dağı, ovası, gölü vb. türkülere yansır. Melikşerif'in düzünü kapladığı belirtilen çiçekler burada öne çıkarılmıştır. İsak Beyin kızını gelin getirmek arzusuyla devam eden türküde Şamil'in "karakuş" olup Zeynep'i dereye kaçırmamasıyla belirli bir hedefe ulaşılır. Karakuş (Kartal), Türklerde güç, kudret ve asalet sembolü olan efsanevi bir kuşudur. Hayvanlar âleminde aslandan sonra gelen ve birçok özelliğinden dolayı pek çok medeniyette hükümdarlık simgesi olarak kullanılmıştır. Arap mitolojisinde "anka", Fars mitolojisinde "simurg", Hint mitolojinde "garuda", Yunan mitolojisinde "phoenix" ne ise, Türk mitolojisinde de "tuğrul (konrul) veya karakuş" da odur. Şamil kızı kaçırma becerisiyle olağanüstü iş başarmış, karakuşla özdeşleştirilmiştir. Bu efsanenin türküye yansması güç ve kudret yönüyle gerçekleşmiştir.

d. İşlev Özellikleri Bakımından: Duygu ve hüznü dolu bir hikâyenin hatıralarda taze tutulmasını, unutulmamasını sağlamak adına dilden dile söylenen bir türküdür. Genç kızlar, kaderi Zeynep'e benzemesin diye dua ederken, bir yandan da sevdiklerine kavuşmak için mutlu hayaller kurarlar. Bu duygular içinde eğlenmek ihtiyacını karşılamak, rahatlamak amacına yönelik, birlik ve beraberlik içinde bir coşku yaşar, dayanma ve direnme güçlerini tazelerler.

V. Türkü

Hopa Gitme (Gülbüz 2014:106,113).

Erzincan'ın Refahiye ilçesinin muhtelif köylerinde "İş türkü" diyebileceğimiz bir türkü geleneği var, Hopa Gitme. İlhan Başgöz, Türkü kitabında (Başgöz 2008:101) buna benzer türkülleri Horavel (Kotan) türkülleri diye isimlendirmiştir. Alanında az derlenmiş, bir tür "Reçberlik türkülleri" diyebileceğimiz bu türküler, kaybolmayla karşı karşıyadır. Çünkü artık orak biçme, tırpan vurma, tırmık çekme vb. uygulamalar yok olmuştur. Bu türkülerin bir benzeri Erecek köyünde söylenen "Hopa gitme" türküleridir. Bu türküler, kadınların,

hasat döneminde çalışırken yorgunluklarını hissetmemek için karşılıklı söyledikleri sözlerden oluşur. Hopa gitme; solo bir uzun havayla başlar. Dört beyitten oluşan aşağıda sözleri verilmiş bu uzun havanın ardından iki grubun karşılıklı tekerleme tarzında söylediği bir sözlü gelenektir. Uzun hava şöyledir:

*Akşam oldu niye güneş açmıyor?
Deli gönül bildiğinden şaşmıyor*

*Aşam paltosunu da atmış güneşe
İçinde bitmiş de bir top menekşe*

*Di gel aşam di gel de töremeyesin
Kör ola da gözlerinde göremeyesin*

*Aşam sen gideli yedi gün oldu
Diktiğin ağaçlarda meyveye durdu*

Hopa gitmenin en önemli özelliği sadece kadınlar tarafından söylenilmesidir. Orakla tarlaların biçildiği dönemde, biçme işlemine tarlanın ortasından başlanır ve “Hopa Gitme” söylenerek kenarlara doğru biçme işi devam eder. İkiye bölünmüş kadın grubunda, önce bir grup “Ne alalım, ne alalım” diye başlar, sonra diğer grup “elma, elma ”diye karşılık vererek türküyeye devam eder. Aşağıdaki sözler türkünün devamını oluşturur:

Oh oh oh maşallah hup hup hup maşallah

-Ne alalım?	-Hopta iste	-Alda ye	Alda ye	-Canım de
-Ne alalım?	-Hopta iste	-Alda ye	-Alda ye	-Canım de
-Elma	-Hooooooop hop	-Karşıda	-Karşıda	-Canımı alur
-Elma	-Hooooooop hop	-Karşıda	-Karşıda	-Canımı alur
-Elmanın	-Bürü hu	-Kayalar	-Kayalar	Ağzımdan
-Elmanın	-Bürü hu	-Kayalar	-Kayalar	Sözünü alır
-İyisini	-Karşıda	-Dibinde	-Dibinde	-Sözünü alır
-İyisini	-Karşıda	-Dibinde	-Dibinde	-Şu gidenin
-Dükke	-Çam var	-Keklik	-Keklik	-Şu gidenin
-Dükke	-Çam var	-Keklik	-Keklik	-Kızımı alır
-Tarla	-Sakızı	-Sayarlar	-Sayarlar	-Kızını alır
-Tarla	-Sakızı	-Sayarlar	-Sayarlar	-Hooooop
-Çeriğini	-Damlar	-Hoop	-Hoop	-Hooooop
-Çeriğini	-Damlar	-Hoop	-Hoop	-Bürü hu
-Çürüğünü	-Karşıda	-Karşıda	-Karşıda	-Bürü hu
-Çürüğünü	-Karşıda	-Karşıda	-Karşıda	-Of oooooof
-Yolda	-Cücüğünü	-Toklu	-Toklu	-Oooooof of.
-Yolda	-Cücüğünü	-Toklu	-Toklu	
-Atarlar	-Yozlar	-Bacağı	-Bacağı	
-Atarlar	-Yozlar	-Bacağı	-Bacağı	
-Gelinlik	-Kınada	-Poklu	-Poklu	
-Gelinlik	-Kınada	-Poklu	-Poklu	
-Kızın	-Gidiyor	-Yatağa	-Yatağa	

-Kızın -Dilini -Dilini -Tutarlar -Tutarlar -Alda ye -Alda ye -Ağalar -Ağalar -Gelmiş -Gelmiş -Bal da yok -Bal da yok -Bal yemiye -Bal yemiye -Parmak -Parmak -İste -İste -Sarmaya -Sarmaya -Kol iste -Kol iste -Hop demeye -Hop demeye	-Gidiyor -Ne güzel -Ne güzel -Gelinler -Gelinler -Kızlar -Kızlar -Nerde olur? -Nerde olur? -Tarlada -Tarlada -Hisli -Hisli -Pisli -Pisli -Kadınlar -Kadınlar -Nerde olur? -Nerde olur? -Köyde olur -Köyde olur -Hooooo hoooooop -Hoooo hoppp -Bürü hu -Bürü hu	-Yatağa -Varınca -Varınca -Ne şekil eder? -Ne şekil eder? -Karşı da -Karşı da -Kazlar -Kazlar -Bana derler -Bana derler -Kara Osman oğlu -Kara Osman oğlu -Seni -Seni -Kaçurur -Kaçurur -Tumana -Tumana -Sıçırır -Sıçırır -Hooooo Hoooooop	-Yatağa -Varınca -Varınca-El oğlu -Hu huuuu Ehuuu -Ehuuuuu -El oğlu -Duyar -Duyar -Canıma -Canıma -Kıyar -Kıyar -Yemem onu -Yemem onu	
--	--	---	---	--

3. Sonuç ve Öneriler

Refahiye türküleri konusunda yaptığımız çalışma sonucunda kayıtlı kırk bir türkü tespit edilmiştir. Bu sayının çok az olduğu kanaatindeyiz. Refahiye türkülerinin derleme bakımından yeterli ilgiyi görmediği, üzerinde çalışma yapılmadığı ve bu anlamda Refahiye'nin bakir bir ilçe olduğunu söyleyebiliriz. TRT repertuarında Refahiye'ye ait kayıtlı sadece dört türkünün bulunması bu tespitiimizi doğrular mahiyettedir. Oysa yapılan tarama çalışmasında çeşitli kaynaklarda basılı Refahiye'ye ait kırk bir türkünün tespiti ilçenin zengin bir türkü dağarına sahip olduğunu göstermektedir. Zaman kaybetmeden alan araştırması yapılarak Refahiye'ye ait türküler derlenmelidir. Üniversiteler bu alanla ilgili tez çalışmaları yaptırabilir ve bu zenginlik kayıt altına alınabilir.

Beş türküsünü detaylandırıp yorumladığımız, kırk bir türküsünü de dış yapı bakımından incelediğimiz, Refahiye türkülerinin tablosu şöyledir:

30'u 7'li Hece ölçüsüyle ve mani nazım şekliyle söylenmiştir.

4'ü 8'li Hece ölçüsüyle ve semai nazım şekliyle söylenmiştir.

2'si 9'lu Hece ölçüsüyle ve mani nazım şekliyle söylenmiştir.

1'i 11'li Hece ölçüsüyle ve mani nazım şekliyle söylenmiştir.

1'i 5'li Hece ölçüsüyle ve mani nazım şekliyle söylenmiştir.

3 türkü de ölçüsüz, serbest söylenmiştir.

Kırk bir türkünün mısra kümelenişine, nazım birimine bakıldığında da dağılımı şöyledir:

- 13 türkü 2 dördlük,
- 14 türkü 3 dördlük,
- 9'si 4 dördlük,
- 2'si 5 dördlük,
- 1'i 9 dördlük,
- 1'i 1 dördlükten
- 1'i de 4 beyitten oluşmaktadır.

Hemen tamamı düğün, gelin alma, eğlence, oyun ve halay türküleridir. Ezgi bakımından usullü, kırık hava türküler olup içerik olarak aşk, seveda, tabiat, depresyon, iş, üretim vb. konular işlenmiştir. Yaratım ve icra bakımından kadınların daha aktif rol oynadığını söylemek hakkı teslim etmek olur diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Başgöz, İlhan (2008); *Türkü*, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili; *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Ekici, Metin ; “Türkü İnceleme Yöntemleri”, *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu*, Ekim 2011 Sivas, 2013.
- Gürbüz, Handan (2014); *Erzincan/Refahiye İlçesi Halk Edebiyatı Örnekleri*, Erzincan, (Basilmanmış Lisans bitirme tezi).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori1=derlay&ke-lime1=helim, Erişim tarihi: 12.03.2019.
- http://www.turkuler.com/sozler/turku_asagidan_gelir_eli_develi.html, Erişim tarihi: 15.03.2019.
- http://www.turkuler.com/sozler/turku_hey_on_besli.html, Erişim tarihi: 17.03.2019.
- <https://turkuseli.com/emirdagi-birbirine-ulali-turku-sozleri>, Erişim tarihi: 15.03.2019.
- Kaya, Doğan (1999); *Anonim Halk Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Öcal Oğuz (2001); *Halk Şiirinde Tür Şekil ve Makam*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Özdemir, Mustafa (2002); *Cengerli Tarihi, Toplumsal ve Kültürel Bir Araştırma*, İstanbul.
- Öztelli, Cahit (1969); *Halk Türküleri*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Pasin, Hidayet-Çelik, Ş. Vedat (1962); *Erzincan Tarihi, Coğrafyası Folkloru*, Erzincan.
- Taş, Fahri-Turhan, Salih (2004); *Erzincan Türküleri*, c.1, Ankara.
- Taş, Fahri-Turhan, Salih (2006); *Erzincan Türküleri*, 2. bs. Ankara
- TRT, (2019); *THM Repertuarı*, TRT Müzik Dairesi Yayınları.
- Yakıcı, Ali (2007); *Halk Şiirinde Türkü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

EKLER

REFAHİYE TÜRKÜLERİ*

-8-

Celal Oğlan

Dokuz geyim çorap ördüm
Dokuz gaynım giysin diye
El bağladım divan durdum
Celal oğlan görsün diye

Ayvalıktan çıktım yayan
Dayan dizlerim dayan
Kız geldim kız gidiyorum
Uyan Celal oğlan uyan

Evlerinin önu yonca
Yonca çıkmış diz boyunca
Bu yoncayı kim biçecek
Celal oğlan olmayınca

Evlerinin önu arpa
Arpa değil soğanımış
Celalilde bir düğün var
Düğün değil şivanımış

Bel bağımı çözeceğim
Yoncalıkta gezeceğim
İzin verir kayınlarım
Ben gelinliğimi bozacağım

Arı gelir peteğine
Koyun gelir yatağına
Celal oğlan çadır kurmuş
Şu dağ(lar)ın eteğine

Üç atım var biri binek
(Gidip) mezarlıkta inek
Celal oğlan ölmüş derler
Odasına yasa gidek

Kazan kurdum kapısına
Meyil verdim yapısına
Celal oğlan ölmüş derler
Kilit vurdum kapısına

Elma attım yuvarlandı
Değdi yastık ırgalandı
Sandım Celal(im) uyandı
Uyan celal oldu sabah
İnanmazsan yıldıza bak

Elma attım yuvarlandı
Değdi yastık ırgalandı
Sandım Celal(im) uyandı
Uyan celal oldu sabah
İnanmazsan yıldıza bak

-9-

Kına türküsü

Bir dal reyhanım
Bir dal biberim
Akşam misafirim
Sabah giderim

Kız anam kız bacım
Kınan kutlu olsun
Kutlu işliklerin
Mübarek olsun

Yüksek evi
Sildim süpürdüm
Bir gece misafir
Oldum oturdum

Atlar eğerlenmiş
Gelin Binmiyor
Gelinin kardeşi dolukmuş
Eve girmiyor

Atımın kuyruğu düğüm
Sineme vurdular bugün
Kız anam kız bacım
Ayrılık var bugün

-10-

Elimi attım çatmaya
Çatma yere batmaya
Bir kaşık yağ vermeyen
Kocasıyla yatmaya

Hey hayadan hayadan
Yılan aktı kayadan
Bir kaşık yağ verin
Adet vardır sayadan

Su gelir lüle lüle
Yâr gelir güle güle
Elinde telli mendil
Terini sile sile

Saya gelir sakanın
Demir tarak takının
Koyunun pisliğini
Kına diye yakının

11-

Karanfil açmak ister
Kelebek uçmak ister
Senin cahil gönlün
Yâre kavuşmak ister

Yaylalar yaylalar
Çimen bağladınız mı?
Ben askere giderken
Kızlar ağladınız mı?

Penceresi mavi boya
Ben vuruldum sizin soya
Sizin soyda bir güzel var
Saramadım doya doya

Ağustos var ekim var
Hasta olsam hekim var
Benim gönlümde sensin
Senin gönlünde kim var

Çıktım eşik üstüne
Baktım yârin destine
Yârim giymiş kuşanmış
Al kaput üstüne

Karşı karşı kanımız
Karıştı harmanımız
Sen ordan çık ben burdan
Çatlasın düşmanlarımız

Şeftalinin kuruşu
Geçti güzel sürüsü
Hepsi de var ille
Yaktı beni birisi

Pınarın başı sarı
Dibinde başı sarı
Allah alınma yazmış
Gözü göy kaşları

Gelin olan suya gider
El oğluna çalım eder
Kurban olam küçük gelin
Düşmanların söz eder

Bunca diyar gezdim
Kız senin için
Niçin küstün bana
El sözü için

Köyün yolları çok
Öküzlerin teri yok
Çok söyleme kaymakam
Gelinlerin yâri yok

Makinemin demiri
Fişnedendir fişneden
Seferberlik değil mi?
Gelinleri kişneden

İbrişim örmiyorlar
Sevmişim vermiyorlar
İnsanlar hayin olmuş
Layık görmüyorlar

Altı yolun altında
Hamallar çalışıyor
Alnımın yazısına
Anam ne karışıyor

12-

Evinizin önu nohut
Annesi kızın okut
Biz okutmak istemüük
Bir ala kilim toğut

Evizin önu geniş
Ağa kaynın ne demiş?
Gelin eve gelende
Karakoç kurban demiş

Evizin önu halk arık
Suyu benden çalharuk
Ağlama kızın anası
Senden iyi sağlaruk

-13-

Gel gelinlik baham güzel misin?
Gız gelinlik gaşların süzer misin?
Gız hanım kız baban beş bin istemiş
Gız hanım kız sen beni de yer misin?

-14-

Gutu da garabiber livan oy
Küsmüş gurbete gider livan oy
Livan livan livan oy livan oy
Ben de sana gurban oy livan oy

Gittiğimde değilim livan oy
Sılasını terk eder livan oy
Livan livan livan oy livan oy
Ben de sana hayran oy livan oy

Odaya serdim kilim livan oy
Gel otur benim gülüm livan oy
Ne dedim de darıldım livan oy
Lal olsun ağzım dilim livan oy

Livan livan livan oy livan oy
Ben de sana gurban oy livan oy
Livan livan livan oy livan oy
Bende sana hayran oy livan oy

-15-

İstanbul'a giden ile de giderim nazlı yâr
Giderim nazlı yâr giderim sevdiğim
Gider yâre gayfecilik ederim
Nazlı yâr ederim sevdiğim.

Eğer o yâr kayfede yoğusa
Nazlı yâr yoğusa sevdiğim
Yığar o gayfeyide veren ederim
Ederim nazlı yâr, ederim sevdiğim

İstanbul'un ortasında Beşiktaş
Nazlı yâr Besiktaş sevdiğim
Ne anam var ne babam sevdiğim
Tek gardaş sevdiğim

Kiremit bacaları canım
Kiremit bacaları hanım
Giydik alacaları canım
Giydik alacaları hanım

İsteriz gelinleri hanım
Severiz gelinleri hanım
Darulur gocaları hanım
Darulur gocaları canım

Kiremitten su damlar hanım
Bir kız verin adamlar hanım
Bir kız bana çok mudur hanım
Mahlemizde yok mudur canım

-17-

Halı oyulur mu gönül oy
Portakal soyulur mu gönül oy
Tabağa konulur mu gönül oy
Tabağa konulur mu gönül oy

Benimde yârim bir tane gönül oy
Ona göz koyulur mu gönül oy
Çiğitlik bükülür mü gönül oy
Mor terlik dikilir mi gönül oy

-18-

Yudum tekneleri Halimem yâr yâr
Göydüm pınar başına Halimem yâr yâr
İçünde narı Halimem yâr yâr
Tez sürdük yola koyduk Halimem yâr yâr

Sarı keküllü yârı Halimem yâr yâr
Sarı keküllü Halimem yâr yâr
Besle keküllü yârı Halimem yâr yâr
Besle keküllü yârı Halimem yâr yâr

-19-

Sarısın seçemiyom da
Güzelsin geçemiyom
Sevda kenet bir iplikte
Dolanmış açamıyom

Al başında şemsiye de
Olsun sana serinlik
Çok güzelsin sevdiğüm de
Edemezsun gelünlük

On dört örük bir yana da
Bunu kim tarayacak
Çok güzelsin sevdiğüm de
seni kim arayacak

-20-

Evlerinin önü yonca
Yonca çıkmış diz boyunca
Bu yoncayı kim biçecek
Celal oğlan gelmeyince

Evlerinin önü soğan
Soğan değil o da ilvan
Mahlemizde düğün oliy
Düğün değil o da şivan

Bir kuş konmuş ziyaratın başına
Döner döner el eder yarına
Ayrılık ne idi bilmez idim
Onu da getürdün benim başıma

-21-

Papurun sesinide dinleyen ağlar
Hele bir güzel sevdiğünü de
Bulamazsa gümbeye gün yanar
Hele bir gün gelsede kırk yıl

Gam keder dolar
Gider derdini de gardaş herkese yanar

-22-

Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Dediler yârin hasta
Kavuştum son nefeste

Dağdan kestim küreklik
Yazda yolla bir mektup
Yarısı selam kelim
Yarısı hasiretlik

-23-

Cengerli tahtaları
Üstünün noktaları
Gitti yârim gelmedi
Sayarım haftaları

Cengerli mezarlığı
Üstünün üzerliği
Mevlam yârime vermiş
Dünyada güzelliği

Cengerli'dir durağım
Bu yıl yârdan ırağım
Gurbete gitti yârim
Onu kimden sorayım

-24-

Karşıda kara kedi
Ağzında keklik eti
Verin benim yârimi
Yıkarım memleketi

Karşıda kara yılan
Kaşları divan divan
Beni yârdan ayıran
Ne din görsün ne iman

Karşının kavaklığı
Dibinin ufaklığı
Ağam ne çetin imiş
Gurbetin ıraklığı

-25-

Sini kalaylı sini
İçi dolaylı sini
Ver sevginin çoğunu
Al kızın iyisini

Sini kalaylanacak
İçi dolaylanacak
Beni alacak oğlan
Beşibirlik takacak
Sinide tatlı kabak
Alalım tabak tabak
Sen bal ol da ben kaymak
Yiyelim parmak parmak

-26-

Git kaleden kar getir
Mendiline sar getir
Mendilinden ter kokar
Altın tasa koy getir

Altın tasın kenarı
İçinde yedik narı
Tez bulduk tez yitirdik
Altın kâküllü yâri

-27-

Orman dağın eteği
Sinem aslan yatağı
Olursa benim olsun
Ben istemem ortağı

Gül kopardım çimenden
Ben de bezmedim yârdan
Su toprağa doyarsa
Ben de doyarım senden

-28-

Rüzgârla kaldır beni
At yârin ayvanına
O yâr derin uykuda
Sar beni yorganına

Çık kayadan at beni
İn dibinde tut beni
Al kolların üstüne
Ninnile uyut beni

Kuyu dibi kar imiş
Yağan karlar erimiş
Bu dünyanın sefası
Kardeşinen yâr imiş

-29-

İlimon beş paralık
Gönlüm yok bu aralık
Eğer gönlün olursa
Canı cana sararık

İlimonu oydurdum
İçine gül koydurdum
Eller ne derse desin
Ben o yâri kandırdım

-30-

Öğüt değirmen öğüt
Taneleri un eyle
Gelin olan kızların
Gecesini gün eyle

Palut yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Kızlar gelin gitmeden
Adı gelin olur mu

-31-

Bacada gezen oğlan
Potini güzel oğlan
Beni sana vermezler
Git para kazan oğlan

Sabah güneşi çalmış
Boyalı konaklara
Yâr bizi davet etmiş
Elmalı yanaklara

-32-

Yâr konağın önüne
Bak hanıma hanıma
Yâr Allah'ın seversen
Sok ellerin koynuma

Yıldız yere düşer mi
Düşer yeri eşer mi
Herkes sevdiği yârin
Yarasını deşer mi

-33-

İndim kuyu dibine
Kuyu dibi saz imiş
Gelin diye sarıldım
İkbalimden kız imiş

Bir serçe vurdum uçtu
Tüyü dağlara düştü
Güzele tuzak kurdum
Şansıma çirkin çıktı

İpek yastık yüzledim
Yere vurdum düzledim
El oğlu benim neyim
Girdim çıktım gözledim

Kuşum havalanırsın
Havada dolanırsın
Mavi minder üstünde
Yatar yuvarlanırsın

-34-

Yaylanın çimeninde
Oynadığım oyunlar
O yâra kurban olsun
Kara başlı koyunlar

Yaylanın çimeninde
İnek güderim inek
Kız senin yüzünden
Yedim yüz elli değnek

Yaylanın çimeninde
Ben bir idim bir idim
Ben böyle değil idim
Sevdalıktan eridim

Yaylanın çimenini
Elimde kuruturum
O yârin sözlerini
Ölende unuturum

-35-

Havanın buludu yâr
Kapının kilidi yâr
Sen orada ben burda
Genç ömrüm çürüdü yâr

Duvara astım kalbur
Düş gördüm ettim tabir
Çekilecek dert değil
Mevlam ver bana sabır

-36-

Eli elekli yârim
Omzu tüfekli yârim
Koyun sağmadan gelir
Kurşun bilekli yârim

Duvarda eleğim var
İçinde meleğim var
Eylen güzelim eylen
Sana bir dileğim var

Duvarda un eleği
Yârim dünya meleği
Acep o gün olur mu
Yâr gelin ben güveyi

--37-

Köprünün altı tandır
Yandır Allah'ım Yandır
Ahan sana beş lira
Şu kızı bana kandır

Köprünün altı ırmak
Giydiğim altı parmak
Her yiğidin harcı değil
Behi verip kız almak

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yakmış
Üç günlük gelin iken

-38-

Evin önü kaldırım
Çifte davul çaldırım
Oğlan bekâr kız bekâr
İyice murat aldırım

Evimin önü dağa
Yaşasın kaynım ağa
Düğünümü tez yaptı
Cebine lira yağa

Evimin ince yolu
Kaynata salla kolu
Gelin eve gelende
Ağırdır onun yolu

Evimiz çatma terak
Bizim silsile melek
Biz çirkin istemeyiz
Güzele güzel gerek

-39-

Akşam oldu yanıyor
Cengerli ışıkları
Pek hoşuma gidiyor
Yârimin bakışları

İki tabak böğrölce
Ben istemem görümce
Görümcemin dilleri
Kül eder gelinleri

-40-

Ben bir dolma biberim
Yuvarlanıy giderim
Çok söyleme kaynana
Oğlun alır giderim

İki tabak yan yana
Ben istemem kaynana
Kaynanamın dilleri
Öldürür gelinler

-41-

Çıktım ambar kanına
Baka baka kör oldum
Baka baka kör oldum
Hayırsızın yoluna

Çaya kurdum kazanı
Yit altını kaynasın
Yeni çıktım oyuna
Kemiklerim oynasın

Asarlar asmaları
Giyerler basmaları
Ancak horona çıktı
Cengerli yosmaları

*8-11 numaralı türküler Hidayet Pasin, Ş. Vedat Çelik. Erzincan Tarihi, Coğrafyası Folkloru: (1962) kitabından; 12-21 numaralı türküler Handan Gürbüz. Erzincan/Refahiye İlçesi Halk Edebiyatı Örnekleri, Erzincan, (2014) (Basılmamış lisans bitirme tezi)'nden; 22-41 numaralı türküler Mustafa Özdemir. Cengerli, Tarihi, Toplumsal ve Kültürel Bir Araştırma, İstanbul, (2002) kitabından alınmıştır.